

DON RAFAEL (BOJOS MACOS I LLETJOS)

Mario Benedetti

Capítol del llibre "Primavera con una esquina rota"

1a. Edició 1982

Santiago em va escriure i està bé. He après a llegir les seves entre línies i per elles sé que segueix estant serè. El meu temor ha sigut aquest. No que delati o s'afluixi. Això no. Crec que conec al meu fill. El meu temor ha estat que patini des del seny cap al qui sap què. Ja ho va dir una vegada el director del Penal, no sé si l'últim o el penúltim: "No ens vam atrevir a liquidar-los a tots quan en vam tenir la oportunitat, i en el futur haurem de deixar-los sortir. Hem d'aprofitar el temps que ens queda per tornar-los bojós". Almenys va ser franc, veritat? Franc i abjecte. Però d'alguna manera aquesta impúdica confiança va donar la clau: és en ells, els gossos conillers, on hi ha quelcom de demencial. Són ells els que aprofitaren el temps per embogir-se. Però no són bojós macos; són bojós disformes, esperpèntics. Bojós per vocació i lliure elecció, que és la forma més innoble de bogeria. Foren becats a Fort Gulick per llicenciar-se de dements. Ara bé, tot i que aquell director del Penal va dir això fa més de cinc anys, jo em segueixo aferrant a les úniques set paraules aprofitables del seu esgarrifós programa: "En el futur haurem de deixar-los sortir". Diguem que a Santiago *no s'atreviren a liquidar-lo quan en tingueren la oportunitat*, però estarà entre els que deixaran anar abans de que embogeixi? Aspiro a que sí. Santiago ha aconseguit generar, o potser descobrir en sí mateix, una estranya vitalitat. El seu descens als inferns no l'ha incinerat. Potser socarrat. Penso que, més que afiliar-se a una esperança, allí el que compta és aferrar-se a l'enteniment. I està dosificant prudent i sàgacament els seus odis, això és decisiu. Els odis vivifiquen i estimulen sols si un és qui els governa; destrueixen i desajusten quan són ells els que ens dominen. Sé que és difícil tenir sentit comú quan s'ha passat per la humiliació i el mutisme entossudit i el fàstic a la mort i l'alarma sense treva i la basarda solidària i el martiri en incòmodes quotes. Darrere d'aquest itinerari, aferrar-se a l'enteniment pot ser una forma de deliri. Sols així pot explicar-se aquesta matxucona lleialtat a l'equilibri. I també pels principis, clar. Però hi va haver gents amb molts i sòlids i declarats principis, que, tot i així, flaquejaren i després se sentiren com el cul. Gents a les que no jutjo, que això quedi i em quedi ben clar, perquè un no sap qui és realment, com d'incinerable o incombustible és, fins que no passa per alguna foguera. Dic sincerament que els principis són, per suposat, un element fonamental, però sols un. La resta és respecte a tu mateix, fidelitat als demés, i sobretot molt entossudiment, molta tossuderia en brut, i també, se m'ocorre ara, una progressiva desmitificació de la mort. Perquè aquest és en definitiva l'argument més contundent i perforador que esgrimeixen: la possibilitat certa, la compareixença genuïna de la mort, però no una mort qualsevol, sinó la mort pròpia. I sols rebaixant-la davant de sí mateix, sols mutilant-la de la seva llegendària reputació, l'home pot guanyar el forcejament. Convèncer-se de que morir no és després de tot tan fotut si es mor bé, si es mor sense recels contra

un mateix. No obstant, se m'ocorre (a mi que mai vaig passar per aquest risc) que no ha de ser fàcil, perquè en una conjuntura així un està espantosament sol, ni tan sols acompanyat per la presència greixosa del sostre o les parets, ni pels rostres immunds dels qui el destrossen; està sol amb la seva caputxa, o més exactament amb el revés de l'arpillera; sol amb la seva taquicàrdia, les seves arcades, la seva asfíxia o la seva angustia sense fi. Està clar que, quan això acaba, quan això conclou i s'és conscient de que se sobreviu, a un ha de quedar-li un sediment de dignitat i també una tosca permanent de rancor. Quelcom que mai més es perdrà, tot i que l'ambigu futur depari seguretats i confiances i amor i pas ferm. Una tosca de rancor que pot tornar-se endèmic i fins i tot arribar a contaminar les seguretats i les confiances i l'amor i el pas ferm, potser compaginats en més d'un futur individual. O sigui que aquests implacables, aquests pèrits de la sevícia, aquests caníbals inesperats, aquests hierofants de la Sagrada Ordre del Cep, no sols tenen una culpa actual, sinó també una projecció, que toca l'infinit, d'aquesta culpa. No sols són responsables de cada malvolença individual, o de la suma d'aquestes malvolences, sinó també d'haver podrit els vells ciments d'una societat sencera. Quan apliquen el suplici a un home, el matí o no, martiritzen també (tot i que no els tanquin, encara que els deixin deseparats i atònits en la seva casa violada) a la seva dona, els seus pares, els seus fills, la seva vida de relació. Quan rebenten a un militant (com fou el cas de Santiago) i empenyen a la seva família a un exili involuntari, esquincen el temps, trastoquen la història per aquesta branca, per aquest mínim clan. Reorganitzar-se a l'exili no és, com tantes vegades es diu, començar a contar des de zero, sinó des de menys quatre o menys vint o menys cent. Els implacables, els que guanyaren els seus galons en la crueltat militant, aquests que començaren sent puritans i acabaren en corruptes, aquests obriren un enorme parèntesis en aquella societat, parèntesis que segurament es tancarà algun dia, quan ja ningú serà capaç de reprendre el fil de l'antiga oració. Se n'haurà de començar a teixir una altra, a compaginar-ne una altra en la que les paraules no seran les mateixes (perquè també hi va haver boniques paraules que ells torturaren o ajusticiaren o inclogueren en les nòmimes de desapareguts), en la que els subjectes i les preposicions i els verbs transitius i els complements directes, ja no seran els mateixos. Haurà canviat la sintaxis en aquesta societat encara nonata que en aquest aleshores apareixerà com a dèbil, anèmica, vacil·lant, excessivament cautelosa, però amb el temps anirà recomposant-se, inventant noves regles i noves excepcions, paraules flamants des de les cendres de les prematurament calcinades, conjuncions copulatives més adequades per servir de pont entre els que es quedaren i aquells que se n'anaren i aleshores tornaran. Però res podrà ser igual a la prehistòria del setanta-tres. Per millor o per pitjor; no n'estic segur. I menys segur n'estic de poder habituar-me, si algun dia torno, a aquest país diferent que ara s'està gestant en la rebotiga d'allò prohibit. Si, és probable que el *desexili* sigui tan dur com l'exili. La nova societat no serà aixecada pels veterans com jo, ni tan sols pels joves madurs com Rolando o Graciela. Som supervivents, clar, però també ferits i contusos. Ells i nosaltres. Serà aixecada aleshores pels avui nens, com la meva neta? No ho sé, no ho sé. Potser els oficials, els que faran d'aquesta pàtria pendular i peculiar siguin els que avui són nens però segueixen al país. No els noiets i noietaes que portaran en la retina neus d'Oslo o capvespres del Mediterrani o piràmides de Teotihuacan o motonetes de la Via Appia o cels negres de l'hivern suec. Tampoc els noiets i

noietes que portin en la memòria als nens pidolaires de la Alameda, o als drogoaddictes del Quartier Latin, o la borrarera consumista de Caracas o el tejerao de Madrid, o les ràtzies neonazis del miracle alemany. Com a molt pot ser que ajudin, que comuniquin allò après, que preguntin per allò desaprès, que intentin adaptar-se i bregar. Però els qui forjaran el nou i peculiar país del mediat futur, aquesta pàtria que encara és un enigma, seran els púbers d'avui, els que estigueren i estan allí, els que des d'una òptica infantil però gens amnèsica, veieren bona part de les dures refregues i com altres adolescents, els del seixanta-nou i del setanta, eren crivellats com a enemics, i com s'emportaren als seus pares i tiets i a vegades a les seves mares i fins i tot als seus avis i sols molt més tard tornaven a veure'ls, però darrere les reixes o des de lluny o també des d'una proximitat feta d'incomunicació i llunyania. I veieren plorar i ploraren ells mateixos junt a taüts que estava prohibit obrir, i veieren com després va venir el silenci tronador a les cantonades, i les tisores en el cabell i en el diàleg, i això sí, molt *rock* i *jukeboxes* i escurabutxaques perquè oblidessin allò inoblidable. No sé com ni quan, però aquests marrecs d'avui seran l'avantguarda d'una patriada realista. I nosaltres els veterans? Nosaltres les carrosses, com diuen els gaitas? Bé, els que aleshores encara estiguem lúcids, nosaltres les carrosses que encara rodem, nosaltres els ajudarem a recordar el que veieren. I també el que no veieren.